

HODNOCENÍ KONVERGENCE ČR A ZÁPADNÍ EVROPY POMOCÍ STRUKTUR SPOTŘEBNÍCH VÝDAJŮ

Ladislav Stejskal¹

¹ Mendelova univerzita, Provozně ekonomická fakulta, Zemědělská 1, 613 00 Brno
Email:ladislav.stejskal@mendelu.cz

Abstract: The paper presents a comparative analysis of living situation in the Czech Republic and in Western Europe at the beginning and at the end of the decade 2000 - 2010. The primary thesis was the convergence of living situation during the analyzed period. The evaluation criteria were consumption expenditures of households. The aim was to obtain the base for related economic analyses and background for creating business or marketing strategies. The method used was cluster analysis supplemented by basic descriptive statistics. Classification system for evaluation expenditure structures was the standard "Classification of Individual Consumption According to Purpose" designed by the UN Statistical Division. Comparability of absolute values of expenditures was ensured by conversions to the Purchasing Power Standard. As a result the convergence of absolute amounts and relative structures of consumer expenditures was identified. As to structures of consumption expenditures the Czech Republic stood out the set of analyzed countries. This was probably due to non-economic factors dealt by the theory of cultural affinity zones. The conclusion is confirmation of the thesis on living situation convergence, i. e. improving living conditions of Czech households in relation to Western European households between years 2000 and 2010. The evaluation, however, applies only to the sum of consumption expenditures. In terms of selected expenditure groups the situation of Czech households got worse during the examined period. According to the results the real improvement of living conditions also lagged behind the growth of the market value of final domestic product, while GDP is often being presented (especially by media) as an indicator of life situation.

Keywords: cluster analysis, consumer expenditures, economic convergence, EU 15, living situation.

JEL classification: D10, D12, D30, D31, D61, H 31, O15, R11, R20

Doručeno redakci: 3.10.2012; Recenzováno: 13.5.2013; 4.5.2013; Schváleno k publikování: 11.9.2013

Úvod

„Přibližování se Evropě“ je často diskutovaný pojem, derivovaný z polistopadového „návratu do Evropy“. Kromě politického a sociologického hlediska je v současnosti samozřejmě míněna zejména snaha o hospodářskou konvergenci se silnými evropskými ekonomikami.

Článek je věnován evaluaci tohoto procesu na začátku a na konci období 2000 až 2010. Dekádu je možno považovat za jednu z fází evropského hospodářského cyklu. Docházelo během ní k ekonomickým nárůstům ústícím v období bezprecedentní konjunktury řady zemí. Následně však také k propadům ústícím v globální hospodářskou krizi. Počátek desetiletí byl charakteristický končící fází ekonomického útlumu, který byl zaznamenáván od konce osmdesátých a počátku devadesátých let. Započalo hospodářské oživení, ve kterém západoevropské ekonomiky předstihovaly země střední a východní Evropy. Následně docházelo k hospodářskému růstu, přičemž nejvyšší dynamiky začaly dosahovat právě středoevropské a zejména pobaltské země. Akcelerace růstu pokračovala až do roku 2008, kdy nastal prudký zlom. Problémy finančního sektoru se přelily do reálné ekonomiky a s různou intenzitou se začaly projevovat v makroekonomických datech jednotlivých zemí¹. Byly tak zaznamenány počáteční projevy nastupující hospodářské krize. V hospodářských výsledcích za poslední zkoumané období, rok 2010, se naplno odrážely projevy probíhající hospodářské recese.

¹ Ve výsledcích hospodaření nejsilnějších evropských ekonomik byla nestabilita patrná již od roku 2007.

Realizované šetření spadá do dlouhodobého výzkumu vývoje spotřebitelské sféry, proto hodnotícím kritériem byly zvoleny spotřební výdaje domácností. Spotřební výdaje domácností jsou jedním z užívaných indikátorů životní situace obyvatel země, jsou úzce provázány s tradičním indikátorem ekonomické situace – tržní hodnotou finálního produktu (v evropských podmínkách domácího) na obyvatele, lépe ale reflektují ekonomické působení jednotlivců / domácností. S hodnotou domácího produktu jsou samozřejmě úzce provázány – při výpočtu HDP výdajovou metodou tvoří spotřební výdaje nejvýznamnější položku a samotná spotřeba domácností má často na HDP většinový podíl².

Diskuse validity hodnocení životní situace pomocí ekonomické úrovně, tj. hodnot HDP a snahy o přesnější kvantifikaci například dle struktur spotřebních vydání či konstrukcí dalších ukazatelů, jako například Index lidského rozvoje OSN, jsou rozsáhlou a velmi živou socio-ekonomickou i politickou problematikou (podrobně viz např. Crandell et al., 2011).

1 Cíl a metodika

Hodnocení hospodářského vývoje pomocí HDP či jeho komponent je základním ekonomickým tématem, avšak provázání se srovnáním změn výdajových struktur v dostupných analýzách chybí. Cílem článku je proto rozbor v tomto širším pojetí. Výsledky se mohou stát součástí širších ekonomických analýz, dílčí výsledky a metodologické postupy též sloužit v praxi jako podklad marketingových či obchodních strategií.

Kritériem konvergence hospodářské, resp. životní situace u nás a v západní Evropě bylo zvoleno přibližování výše a zejména pak struktury spotřebních vydání domácností ČR a vydání domácností zemí tvořících uskupení EU 15³. Zkoumanými obdobími byly roky 2000 a 2010.

Analýza výdajů byla provedena vícerozměrnou statistickou metodou shlukové analýzy, doplnkově byly užity vybrané základní popisné statistiky. Výpočty byly prováděny v programu Statsoft Statistica v. 9.0. Shluková analýza slouží k třídění objektů do skupin (shluků) tak, aby si objekty náležící do stejné skupiny byly podobnější než objekty ze skupin různých (podrobně viz Meloun, 2006). Podmínkou je práce se stejně typizovanými objekty, vymezenými identickou sadou proměnných. V daném případě byly objekty země a proměnnými relativní podíly skupin spotřebních vydání na celkové spotřebě domácností. Meziobjektová podobnost byla měřena pomocí čtverce euklidovské vzdálenosti vypočtené vztahem

$$d_E(x_k, y_l) = \sum_{j=1}^m (x_{kj} - x_{lj})^2 \quad (1)$$

Shluky byly vytvářeny hierarchickým postupem, tj. postupným zjemňováním klasifikace. Způsob postupu byl tzv. aglomerativní – bylo vycházeno z jednotlivých objektů, shluků o jednom členu, které byly dále spojovány.

Vzdálenost mezi objekty byla vyjádřena metodou nejvzdálenějšího spojení⁴, dle které je vzdálenost shluků určována vzdáleností dvou nejvzdálenějších objektů z různých shluků. Podobnost uvnitř shluku je pak rovna průměru shluku. Metoda je užívána v případech, kdy

² Př. v Německu v roce 2010 činily spotřební výdaje domácností 55,8 % HDP, ve Francii 56,0 % a ve Velké Británii 61,6 %. Hodnoty za Českou republiku jsou v evropských podmínkách mírně podprůměrné – v roce 2010 činila spotřeba domácností 49,6 %. Data byla čerpána z databáze Eurostat, sekce Economy and finance – National Accounts – GDP and main components. Dostupné na

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (platné ke dni 5. 9. 2012).

³ Koncept hodnocení životní situace dle spotřeby rozebírá mj. Wolff, 2009 a řada dalších autorů.

⁴ Nazývána též „metoda nejvzdálenějšího souseda“.

zkoumané objekty mají tendenci tvořit přirozeně oddělené shluky. Předpoklad přirozené tendence k utváření podshluků zemí byl založen na existenci ekonomických, přírodních, historických a kulturních vazeb mezi zeměmi, působících mj. i na strukturu spotřeby (viz dále).

Výstupem procesu shlukové analýzy je dendrogram, tj. vývojový strom shluků. Horizontální řezy dendrogramem ukazují rozklady ze shlukovací sekvence, vertikální směr v dendrogramu zachycuje vzdálenost mezi shluky. Výsledky prezentovaného výzkumu byly znázorněny dendrogramy podobnosti objektů – zemí v letech 2000 a 2010⁵. Podkladem byla data shromažďovaná z národních zdrojů Statistickým úřadem evropských společenství (Eurostat). Data byla získána z databáze ročních národních účtů (Annual national accounts, akr. nama), která ve vertikálním členění databáze spadá do sekce Ekonomika a finance (Economy and finance)⁶.

Pro analýzu výdajových skladeb byla provedena strukturalizace dat dle účelu, na který byla jednotlivá vydání vynaložena a vyjádřeny relativní podíly jednotlivých kategorií spotřeby. Klasifikačním systémem byl standard „Classification of Individual Consumption according to Purpose“ (COICOP), který byl sestaven Statistickou divizí OSN a je užíván pro třídění individuální spotřeby ve členských státech OSN. COICOP pracuje s dvěma úhly pohledu na spotřební výdaje – prvním je rozlišování časového horizontu spotřeby, druhým pak účel, na něž byla spotřební vydání vynaložena. Účelové členění je primárně prováděno do dvanácti skupin zahrnujících statky i služby (horizontální členění). Skupiny jsou přitom dále strukturovány do třech úrovní podrobnosti na tzv. oddíly, skupiny a třídy (vertikální členění)⁷. Přehled kategorií COICOP zachycuje tabulka 1.

Tabulka 1: Klasifikační systém COICOP, účelové členění spotřebních výdajů

Kategorie individuální spotřeby	
01	Potraviny a nealkoholické nápoje
02	Alkoholické nápoje, tabák a narkotika
03	Odívání a obuv
04	Bydlení, voda, energie, paliva
05	Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy
06	Zdraví
07	Doprava
08	Pošty a telekomunikace
09	Rekreace a kultura
10	Vzdělávání
11	Stravování a ubytování
12	Ostatní zboží a služby
* 13	Spotřební výdaje Neziskových institucí sloužících
* 14	Vládní spotřební výdaje

* Kategorie 13 a 14 již nekorespondují přímo se spotřebními výdaji domácností.

Zdroj: UNSTATS, české termíny ČSÚ, upraveno

⁵ Alternativou dendrogramu podobnosti objektů je dendrogram podobnosti proměnných, odhalující m-tice korelujících proměnných.

⁶ Dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database; sekce Economy and finance – National Accounts – National Accounts detailed breakdowns (platné ke dni 21. 8. 2012).

⁷ Pokud není možné účel jednoznačně určit, resp. pokud nelze statek přiřadit jednomu účelu užití provádí se klasifikace podle pravidla tzv. převažujícího, popř. hlavního účelu.

Vzájemná porovnatelnost absolutních výdajových hodnot byla zajištěna přepočtem na umělou měnovou jednotku Purchasing Power Standard (PPS) vytvořenou Eurostatem. Užitím PPS se navzájem vyrovnaly rozdíly mezi kupní silou jednotek národních měn členských zemí EU podle stavu po jejím rozšíření k 1. 1. 2007 – kupní síla jednoho PPS odpovídá průměrné kupní síle jednoho Eura v EU 27 (tj. hodnota v národní měně dělena paritou kupní síly).

2 Výsledky a diskuse

Výchozí období, rok 2000, bylo v Evropě charakterizováno příznivým hospodářským vývojem. Středoevropské ekonomiky, včetně České republiky, překonávaly recesi z poloviny devadesátých let, zejména díky růstu národohospodářské produktivity práce a zvyšování investiční poptávky. Západoevropské ekonomiky pokračovaly v růstu již od předcházejících období.

Objem spotřebních výdajů domácností, přepočtených na jednoho obyvatele, představoval v České republice 55,20 % průměrné hodnoty výdajů v západoevropských zemích. Oproti HDP na obyvatele byla hodnota podílu spotřebních výdajů o 6,44 procentního bodu (p. b.) nižší – viz tabulka 2.

Tabulka 2: Spotřební výdaje domácností a HDP na obyvatele v ČR a EU 15, rok 2000

	Spotř. výd. domácností na obyvatele (PPS)	HDP na obyvatele (PPS)
Česká republika	6 900	13 500
EU 15	12 500	21 900
Podíl	55,20%	61,64%

Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Výdajové struktury vykazovaly odlišnosti, zachycené v tabulce 3.

Tabulka 3: Spotřební výdaje domácností ČR a EU 15, struktura dle COICOP, rok 2000

COICOP	Česká republika	EU15
Potraviny a nealkoholické nápoje	18,06 %	12,60 %
Alkoholické nápoje, tabák a narkotika	8,33 %	3,15 %
Odívání a obuv	5,56 %	6,30 %
Bydlení, voda, energie, paliva	20,83 %	20,47 %
Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	5,56 %	7,09 %
Zdraví	1,39 %	3,15 %
Doprava	9,72 %	14,17 %
Pošty a telekomunikace	2,78 %	2,36 %
Rekreace a kultura	11,11 %	9,45 %
Vzdělávání	0,00 %	0,79 %
Stravování a ubytování	8,33 %	8,66 %
Ostatní zboží a služby	8,33 %	11,81 %
Suma	100,00 %	100,00 %

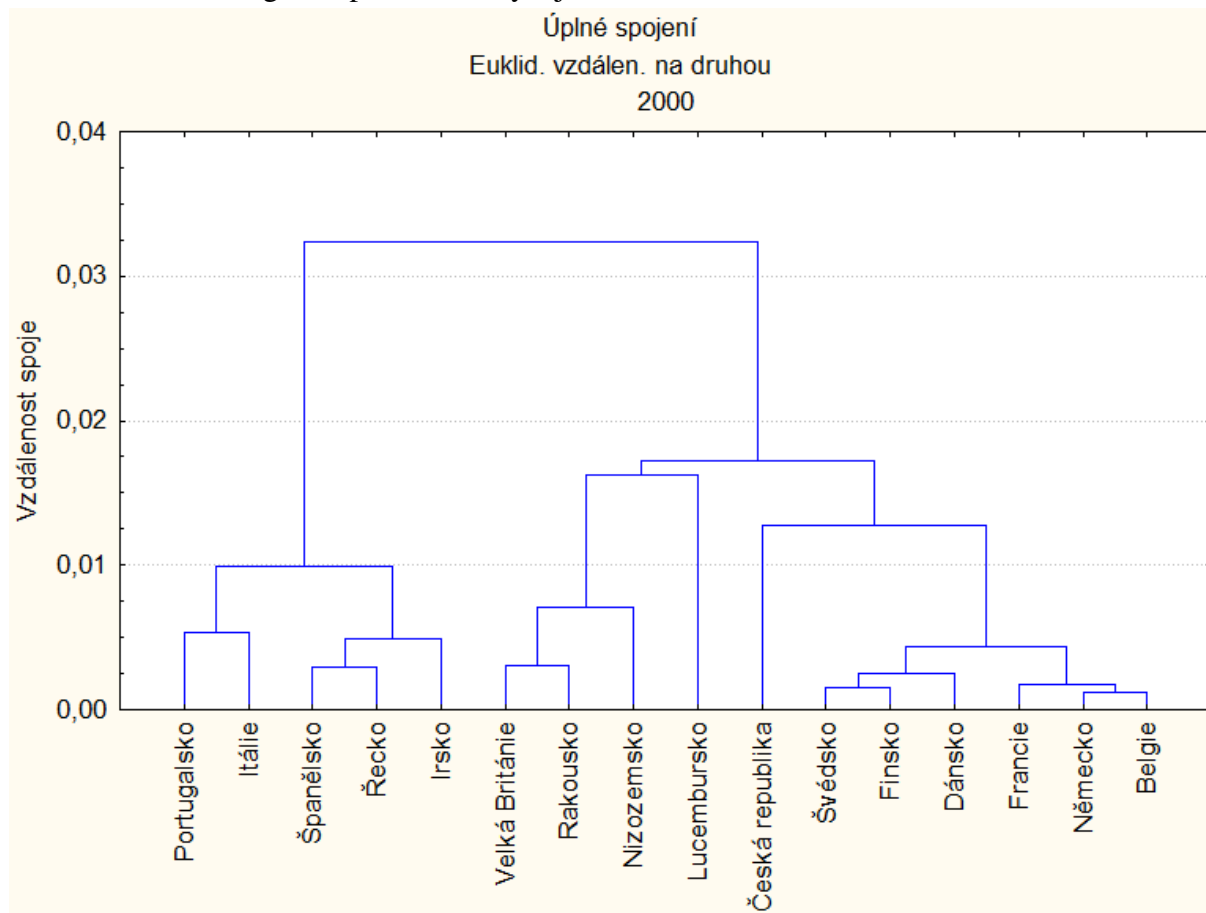
Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Signifikantním rozdílem mezi výdaji českých a západoevropských domácností byl podíl prostředků na potraviny a nealkoholické nápoje, přičemž samotná tato skupina je někdy užívaným parciálním měřítkem životní situace v zemi (viz mj. MMF, 2005). Rozpočty domácností v České republice zatěžovala skupina potraviny a nealkoholické nápoje o 5,46 p. b. více než v EU 15. České domácnosti si tak nemohly dovolit vynakládat analogické podíly prostředků např. na výdaje na bytové vybavení a zařízení domácností, dopravu či odívání a obuv. Téměř trojnásobný podíl prostředků (rozdíl 5,16 p. b.) bylo v ČR vynakládáno na alkoholické nápoje a tabákové výrobky, což rovněž v mezinárodním srovnání indikuje méně příznivou socio-ekonomickou situaci.

Zaostávání výdajů na kategorii ostatních zboží a služeb vypovídá o méně rozvinutém českém trhu finančních služeb pro jednotlivce a domácnosti, neboť právě tato sféra představuje významný podíl skupiny 12. Největší část prostředků českých domácností spotřebovávaly výdaje na bydlení, v tomto se ČR od západní Evropy nelišila.

Vícerozměrný rozbor přinesl zjištění o překvapivě vysoké míře podobnosti struktur spotřebních vydání domácností ČR a zemí EU 15. Ekonomické zaostávání se nicméně pravděpodobně opět projevilo v mírné izolovanosti ČR ve výsledném dendrogramu. Výsledek shlukovací sekvence zachycuje obrázek 1.

Obrázek 1: Dendrogram spotřebních výdajů domácností ČR a zemí EU 15, rok 2000.

Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Strukturou spotřebních vydání se Česká republika připojila ke shluku severoevropských zemí a nejsilnějších evropských ekonomik Německa a Francie, jejichž podshluk byl tvořen ještě Belgií. Právě Belgie a Německo vykázaly nejpodobnější výdajové struktury ze všech analyzovaných zemí. Výsledek analýzy tak koresponduje s tradičně vnímanými „přirozenými“ determinantami struktur spotřeby, danými geografickými, kulturními, historickými, hospodářskými atd. faktory. Problematiku rozebírá např. Světlík (2005), který pracuje s konceptem tzv. Zón kulturní spřízněnosti (podrobně viz Usumier, 2005).

Nicméně Česká republika byla k tomuto podshluku přiřazena jako poslední a v relativně vysoké vzdálenosti – kromě Lucemburska se jednalo nejvzdálenější spojení jednotlivé země. Specifičnost výdajové struktury Lucemburska byla samozřejmě determinována opačnými faktory než České republiky – ekonomická situace měřená HDP na hlavu zde byla absolutně nejlepší v celém zkoumaném souboru. Odvislým specifikem pak byly např. výdaje na potraviny, tvořící v Lucembursku pouze zhruba 9 % celkových spotřebních výdajů domácností.

Vlastní, dosti specifický podshluk zformovaly země jižní Evropy. Připojily se pak k ostatním až posledním kroku shlukovací sekvence, tj. v největší vzdálenosti. Zvláštností všech jihoevropských zemí zejména byly (a dlouhodobě jsou) vysoké podíly výdajů na stravovací a ubytovací služby, zejm. stravování v restauracích, což opět potvrzuje teorii kulturních, historických aj. determinant spotřeby.

Během následujícího desetiletí procházela Evropa bouřlivým ekonomickým i celospolečenským vývojem. Evropská unie se dvakrát rozšířila do současné podoby EU 27. Probíhala hospodářská konjunktura, přičemž nejvyšší růstové dynamiky (měřeno navyšováním HDP) dosahovaly právě středoevropské a později balkánské země. Vyvrcholení přišlo roku 2008, kdy se nestabilita finančního trhu přelila a začala projevovat i v reálné ekonomice. Docházelo k poptávkovým šokům vyvolávajícím ekonomické propady v celoevropském i světovém měřítku. Přes bezprecedentní ochranná a stimulační opatření vlád a mezinárodních institucí se v posledních dvou obdobích dekády již hovoří o globální hospodářské krizi.

Absolutní hodnoty domácího produktu i spotřebních výdajů českých domácností, přepočtené na obyvatele, se přiblížily západoevropským, viz tabulka 4. Konvergence agregátních národohospodářských ukazatelů je známým faktem, vzhledem k proporcionalně nižším nárůstům spotřebních vydání domácností (podíl HDP na obyvatele ČR a EU 15 poklesl za deset let o 10,21 p. b., zatímco podíl spotřebních vydání domácností pouze o 7,96 p. b.) se tak nabízí teze o zaostávání zlepšování skutečné životní situace obyvatel u nás za zvyšováním výkonnosti ekonomiky.

Tabulka 4: Spotřební výdaje domácností a HDP na obyvatele v ČR a EU 15, rok 2010

	Spotř. výd. domácností na obyvatele (PPS)	HDP na obyvatele (PPS)
Česká republika	9 600	19 400
EU 15	15 200	27 000
podíl	63,16%	71,85%

Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Odvisle od veškerých socio-ekonomických determinant vývoje doznaly v závěru desetiletí změny i struktury spotřebních vydání domácností. Podíly výdajů dle skupin COICOP na konci roku 2010 zachycuje tabulka 5.

Tabulka 5: Spotřební výdaje domácností ČR a EU 15, struktura dle COICOP, rok 2010

COICOP	Česká republika	EU15
Potraviny a nealkoholické nápoje	13,86 %	12,33 %
Alkoholické nápoje, tabák a narkotika	8,91 %	3,42 %
Odivání a obuv	2,97 %	5,48 %
Bydlení, voda, energie, paliva	26,73 %	23,29 %
Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	4,95 %	6,16 %
Zdraví	2,97 %	3,42 %
Doprava	8,91 %	13,01 %
Pošty a telekomunikace	2,97 %	2,74 %
Rekreace a kultura	9,90 %	8,90 %
Vzdělávání	0,99 %	1,37 %
Stravování a ubytování	7,92 %	8,90 %
Ostatní zboží a služby	8,91 %	10,96 %
Suma	100,00 %	100,00 %

Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Struktury spotřebních vydání domácností ČR a EU 15 během let 2000 a 2010 rovněž vzájemně konvergovaly. Podíl každé z výdajových skupin u nás se v roce 2000 průměrně lišil o 2,18 p. b. od podílu stejné skupiny v zemích EU 15. V roce 2010 tato průměrná odchylka činila pouze 1,95 p. b.

Variabilita změn podílů byla nicméně značná. Nejvýznamněji konvergovaly podíly výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje. Při stagnaci, resp. mírném poklesu (o 0,27 p. b.) v zemích EU 15 poklesl podíl této skupiny u nás o 4,2 p. b.. Znovu, jelikož jsou vydání na tuto základní kategorii užívány jako parciální ukazatel životní situace v zemi, lze posun výdajové struktury z pohledu českého spotřebitele resp. domácnosti identifikovat jako zlepšení situace a přiblížení se západní Evropě.

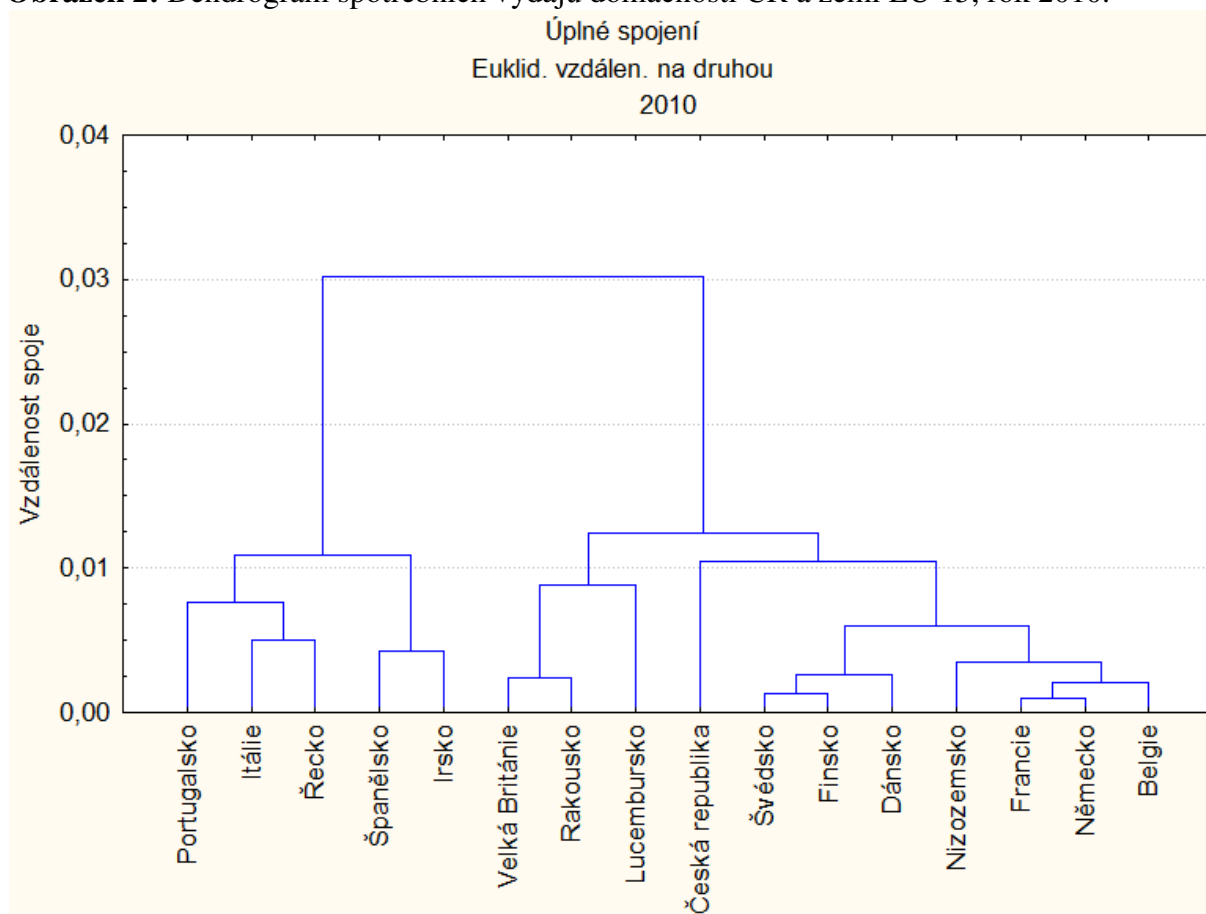
Obdobně, ale s menší razancí se díky rozšíření českého trhu spotřebitelských úvěrů a pojišťovacích služeb přiblížily např. podíly výdajů na skupinu Ostatní zboží a služby. Rovněž výdaje na léky a zdravotnické služby. Novým jevem oproti roku 2000 byly platby

za vzdělávání, které nás situaci západoevropských domácností rovněž přiblížily, jestli se však jedná i o kvalitativní posun životní situace je otázkou diskuse.

Divergence oproti tomu nastala u objemově nejvýznamnější skupiny výdajů – plateb za bydlení (tj. hlavně nájemné), vodu, energie a paliva. V roce 2010 činil rozdíl 3,44 p. b., přičemž v roce 2000 byla odchylka 0,36 p. b. Význam této skupiny přitom u nás i v EU 15 vzrůstal, v ČR ale s dvojnásobnou dynamikou. O zlepšování životní situace (v obou zkoumaných objektech a v ČR zejména) pak uvedené zjištění vypovídá zcela záporně. Obdobně „divergenčně“ se rovněž vyvíjela skupina stravování a ubytování, kdy české domácnosti, na rozdíl od západoevropských, si na konci dekády nemohly dovolit vynakládat takový podíl prostředků jako na začátku.

Výsledek vícerozměrné statistické analýzy podobností výdajových struktur na národní úrovni je zachycen na obrázku 2.

Obrázek 2: Dendrogram spotřebních výdajů domácností ČR a zemí EU 15, rok 2010.

Zdroj: data Eurostat, vlastní zpracování

Vzájemné podobnosti struktur spotřebních vydání domácností EU 15 a ČR zůstaly až na výjimky zachovány. Konvergence a i obecně pokračující evropská integrace se projevily zkrácením vzdáleností spojů mezi zeměmi (průměrná vzdálenost spoje za celou shlukovací sekvenci poklesla oproti roku 2000 o 11,86 %).

Nejbliže si opět stály, tj. „v nejpodobnější skladbě platily“ za spotřebu domácnosti Německa, Francie a Belgie. Do podshluku se nově přiřadilo Nizozemsko a spolu se severskými zeměmi

Švédskem, Finskem a Dánskem se pak utvořilo uskupení (téměř analogické roku 2000), do kterého se přičlenila Česká republika.

Vzdálenost připojení České republiky poklesla oproti roku 2000 o 17,22 %, tj. došlo k signifikantnímu přiblížení výdajovým strukturám uvedených západních a severských zemí. ČR zůstala nicméně relativně izolovaným objektem – vzdálenost ČR byla tentokrát nejvyšší v celém šetření pro jednotlivou zemi, neboť výdajová struktura Lucemburska se výrazně přiblížila Rakousku a Velké Británii.

Závěr

Změny výší a struktur spotřebních vydání domácností, jež byly zvoleny jako měřítko konvergence životní situace, potvrdily přiblížení České republiky silným ekonomikám západní Evropy během období 2000 až 2010. Tempo přibližování hodnocené výší samotných spotřebních vydání bylo nicméně nižší oproti tradičně prováděným hodnocením dle vývoje agregátu HDP. Důvodem byla skutečnost, že po většinu let zkoumaného období přispívali k růstu hospodářství ČR zejména zahraniční obchod a hrubé soukromé domácí investice (přestože spotřební výdaje domácností představují dlouhodobě nejstabilnější složku růstu HDP, ČSÚ, 2012).

Rozborem výdajových struktur byly odhaleny určité základní projevy vývoje socio-ekonomické situace ve spotřebním chování obyvatel ČR. Jednalo se v první řadě o signifikantní snížení podílu výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje, přičemž vydání na tuto kategorii jsou považována za jednu ze základních determinant životní situace. Za příčiny poklesu podílu vydání za potraviny lze považovat jednak faktory odvozené, vyvolané deregulačními procesy nájemného, růstem cen energií a rozšiřováním úvěrových produktů pro domácnosti, což zvyšovalo podíly příslušných kategorií, a jednak faktory přímé, kdy domácnosti v posledních letech dekády v důsledku recese hospodářství a poklesu reálných mezd omezovaly své výdaje zejména v kategorii „zbytných“, resp. „luxusních“ potravin (viz mj. ČSÚ, 2012, AK ČR, 2011). Podíl výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje se v závěru zkoumaného desetiletí přiblížil hodnotám zemí EU 15 na rozdíl 1,53 p. b. (oproti rozdílu 5,46 p. b. na začátku dekády).

Dalším z projevů signalizujících konvergenci životní situace bylo navyšování podílu prostředků vynakládaných českými domácnostmi na úvěrové, pojišťovací a další finanční služby, klenoty, kosmetiku, služby poskytující osobní péči a další produkty shrnuté v kategorii Ostatní zboží a služby. Růst podílu těchto výdajů, považovaných do značné míry za „zbytné“, indikoval rozvoj příslušných terciárních trhů u nás a tedy právě navyšování životního standardu, resp. životní situace českých domácností. Rovněž změny podílů vydání na další skupiny dle účelové klasifikace COICOP většinou přispívaly k „synchronizaci“ celkových výdajových struktur.

Některé z projevů byly nicméně divergenční, jednalo se zejména o výrazně vyšší nárůst výdajů českých domácností na bydlení, vodu, energie a paliva. Způsobované rostoucími cenami energií a růstem nájemného, zejména v bytech s regulovaným nájmem. Kategorie bydlení je další ze základních determinant životní situace a představuje nejvyšší objem vynakládaných prostředků. Konvergenční faktory však v celkovém souhrnu převládaly.

Vícerozměrnou statistickou analýzou národních výdajových struktur byly odhaleny určité, v čase relativně stále vzorce, využitelné např. při tvorbě příhraničních marketingově-obchodních strategií. Jednalo se podobnost skladeb spotřebních vydání severských zemí,

západoevropských zemí a jihoevropských zemí a dále specifičnost struktury vydání Lucemburska a ve zkoumaném souboru pak zejména České republiky.

Uvedené skupiny zemí zformovaly shluky, jejichž podoba během zkoumaného desetiletí více méně přetrvala. Utvářejícím faktorem zde byly kromě ekonomických pravděpodobně též historické, kulturní, geografické aj. vazby mezi zeměmi. Česká republika zůstávala v analýze nejvíce izolovaným objektem, což kromě národní specifičnosti potvrdilo ekonomické zaostávání za zeměmi EU 15.

Rozšíření šetření o střeoevropské a výchoevropské země by pravděpodobně ukázalo vyšší míru podobnosti ČR právě s těmito objekty, spekulovat lze zejména o zemích skupiny V4. Konvergence životní situace (a i pokračující evropská integrace obecně) byla nicméně patrná i z výsledků shlukové analýzy – průměrná vzdálenost spoje, reprezentující odlišnosti výdajových struktur, mezi zkoumanými obdobími klesla o 11,86 %. Vzdálenost spojení České republiky s nejbližším podshlukem se pak snížila o 17,22 %.

Autor tak dospěl k závěru, že „přibližování se Evropě“, zmíněné v úvodu článku, naštěstí pro českého spotřebitele skutečně probíhá, přestože se tomu děje pomaleji, než bychom si mysleli z hodnot agregovaných ukazatelů prezentovaných médií a než napovídají některé výdaje na statky základní spotřeby (viz bydlení).

Literatura

- [1] AGRÁRNÍ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY. *Spotřeba potravin kolísá*. [online]. cit 18. 5. 2012. Dostupné z <http://www.agrocr.cz/novinky/spotreba-potravin-kolisa.php>.
- [2] CRANDELL, T. et al., 2011. *Human Development*. 10. vyd. New York: McGraw-Hill, 768 s. ISBN 978-0-073-53218-9.
- [3] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané aspekty vývoje výdajů a spotřeby domácností v Česku*. 2012 [online]. cit 17. 5. 2012. Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/5e8a858bb830b206c12579a30041f46f/\\$FILE/c021412analyza_3.pdf](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/5e8a858bb830b206c12579a30041f46f/$FILE/c021412analyza_3.pdf).
- [4] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Analýza spotřeby potravin v roce 2010*. 2012 [online]. cit 18. 5. 2012. Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/4100f5e146962c05c12579d8003ba05f/\\$FILE/cpotr041012analyza.pdf](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/4100f5e146962c05c12579d8003ba05f/$FILE/cpotr041012analyza.pdf).
- [5] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Regional Economic Outlook*. 1. vyd. Washington DC: IMF, 2005, 96 s. ISBN: 978-1-589-06443-0.
- [6] MELOUN, M. a J. MILITKÝ, 2006. *Kompendium statistického dat*. 2. vyd. Praha: Academia. 974 s. ISBN 80-200-1396-2.
- [7] NOVÁČEK, K., 2005. *Podnikový management*. 2. vyd. Ostrava:ComputerPress, 130 s. ISBN 80-7244-111-1.
- [8] SVĚTLÍK, J., 2003. *Marketing pro evropský trh*. Praha: Grada. 272 s. ISBN 80-247-0422-6.
- [9] USUMIER, J. C., 2005. *Marketing Across Culture*. 4th ed. Harlow: Pearson Prentice-Hall. p. 573. ISBN 0-273-68529-5.
- [10] WOLFF, E. N., 2009. *Poverty and Income Distribution*. 2. vyd. Oxford: Wiley-Blackwell. 672 s. ISBN 978-1-405-17660-1.